

ks. Piotr Kroczek

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Świętowanie w pedagogice prawa kanonicznego i prawa polskiego

Wstęp

Wyraz „świętowanie” pochodzi od rzeczownika „świętować” i oznacza „obchodzić święto, czcić jakiś dzień, a także: „nie pracować w danym dniu, nic nie robić”¹. „Świętowanie” oznacza więc celebrację pewnych dni i, jak to już widać w podanej definicji słownikowej, połączone jest zwykle z odpoczynkiem, który przecież stanowi dopełnienie pracy człowieka².

Celem tego artykułu jest odpowiedź na pytanie: czy i jak prawo kanoniczne i prawo polskie wychowują do świętowania? Metodą, która zostanie użyta do jego osiągnięcia, będzie opis właściwych przepisów obowiązujących w dwóch systemach prawa: kanonicznego i polskiego, a następnie ich porównawcza analiza.

1. Wychowawcza rola prawa

Prawo jako zbiór przepisów i wyływających z nich norm ma na celu nie tylko zabezpieczanie praw i egzekwowanie wypełniania obowiązków,

1 *Świętowanie, Świętować*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, Portal PWN wersja 1.4, wydanie z 2003 r.

2 Por. P. Kroczek, *Odpoczynek w prawie kanonicznym i polskim prawie pracy*, „Świat i Słowo”, R. 4, 2007, t. 9, nr 2, s. 217.

ale także organizowanie życia użytkowników prawa, a przez to ułatwianie go. Odbywa się to poprzez kształtowanie rzeczywistości, tak aby zbliżała się ona do zamysłu, jaki ma prawodawca³.

Założenie o istnieniu konkretnej idei ustawodawcy wyznaczającej zadanie stanowionemu przez niego prawu opiera się na założeniu racjonalności prawodawcy. Tym samym to założenie zawiera w sobie postulat skierowany do każdej władzy ustawodawczej, aby swoje działania zawsze kierowała do określonego, z góry zamierzonego celu⁴. Całe prawotwórstwo ma być procesem zorientowanym celowościowo. Oznacza to, że prawodawca, zanim ustanowi prawo, powinien umieć dostrzec obiektywnie dobre wartości, jakie można uzyskać poprzez wprowadzenie nowych norm, usunięcie lub zmianę już istniejących. Tym samym prawodawca ma obowiązek stale rozpoznawać życiowe potrzeby społeczności. Powinien mieć on wizję, w którym kierunku chce poprowadzić osoby znajdujące się pod jego władzą⁵. Prawo zatem jawi się jako narzędzie, którym dysponuje prawodawca, a którym może on wychowywać poddaną mu społeczność stosując zakazy, nakazy, zezwolenia czy zachęty. Poprzez zastosowanie tych środków ustawodawca jakby przyucza i przyzwyczaja adresatów prawa do określonych zachowań.

Prawodawca może mieć wiele do powiedzenia także w zakresie świętowania. Poprzez odpowiednie normy prawo może pełnić istotną rolę wychowawczą, nie tylko bowiem można określać dni świąteczne, ale także precyzować sposób ich obchodzenia, czyli celebracji. Tak jest zarówno w przypadku prawa polskiego, jak i kanonicznego.

Szczególnie prawo kanoniczne ma do spełniania rolę formacyjną wobec wiernych. Wynika to ze ścisłego związku tego prawa z wartościami eklezjalnymi, które propaguje, których chroni i broni. Wszystkie normy zawarte w tym prawie, także te dotyczące świętowania, muszą być ustanawiane, interpretowane i stosowane tak, aby służyły wiernym, doprowadzając ich do nieba. Prawo Kościoła bowiem należy do rzeczywistości Kościoła i nie może

3 Szerzej o na temat „założeń prawodawczych” i „myśli prawodawcy”, zob.: P. Kroczyński, *Co prawodawca miał na myśli – czyli czym jest „mens legislatoris” i gdzie jej szukać?*, „Annales Canonici” [dalej: AC], R. 3, 2007, t. 3, s. 187–198.

4 Por. A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1992, s. 201–203.

5 Por. L. Örsy, *The Interpreter and His Art*, „The Jurist”, R. 40, 1980, t. 80, nr 1, s. 29 n.

być odseparowane od niego⁶. Tym samym prawo to staje się narzędziem Kościoła do realizacji celów postawionych Kościołowi przez Założyciela.

2. Prawo kanoniczne o świętowaniu

a. Kiedy należy świętować?

Teologiczną podstawą unormowania świętowania jest nadprzyrodzony cel szczególnej celebracji niektórych dni. W Kościele katolickim na pierwszy plan wysuwa się oczywiście niedziela, jako Dzień Pański, w którym Chrystus Zmartwychwstał. „Dominicae celebratio, quae «primus» simulque «octavus» est dies, Christianum ad vitae aeternae metam compellit”, jak pisał Jan Paweł II w Liście apostolskim „Dies Domini”⁷. *Nota bene* celem tego dokumentu było przypomnienie prawdy o wadze i znaczeniu niedzieli dla wierzących oraz przynaglenie do zachowania jej świątecznego charakteru. Prawo kanoniczne w przepisach zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁸ normuje traktowanie niedzieli jako dnia świątecznego w kan. 1246 § 1: „Niedziela, w czasie której jest czczona tajemnica paschalna, na podstawie tradycji apostolskiej winna być obchodzona w całym Kościele jako najdawniejszy dzień świąteczny nakazany”

Jednak nie tylko niedziela jest dniem świątecznym wymienianym przez prawo kanoniczne. Także inne dni związane z najważniejszymi prawdami wiary, dogmatami czy wydarzeniami z historii Zbawienia obchodzone jako święta są wymienione w cytowanym powyżej kanonie. Lista ta obejmuje dzień Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa, Objawienia Pańskiego, Wniebowstąpienia oraz Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Jej Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia, Świętego Józefa, Świętych Apostołów Piotra i Pawła, wreszcie Wszystkich Świętych. Nie jest to oczywiście kompletny katalog katolickich świąt.

6 Por. R. Sobański, *Grundlagenproblematik des katholischen Kirchenrechts*, Wien-Köln 1987, s. 141. Na temat eklezjologii prawa kanonicznego zob. np.: R. Sobański, *Podstawy prawa Kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” [dalej: PK], R. 34, 1991, nr 1–2, s. 13–24, a szczególnie punkt III: *Eklezjologiczne korzenie prawa kościelnego*, s. 19–23; zob. także: tenże, *Prawo w prawie kościelnym*, PK, R. 36, 1993, nr 1–2, s. 7–17.

7 Joannes Paulus PP. II, *Epistula Apostolica Dies Domini*, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS], R. 90, 1998, t. 90, nr 10, s. 713–766, nr 26.

8 Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, [dalej: KPK lub kodeks], AAS, R. 75, 1983, t. 75, część II, nr 1, s. 1–318; tekst łacińsko-polski, Poznań 1984.

W tym miejscu trzeba przedstawić kan. 1244 § 1, który uelastycznia powyżej prezentowane normy i stanowi, że ustanawianie dni świątecznych wspólnych w całym Kościele, ich przenoszenie i znoszenie, należy do wyłącznej kompetencji najwyższej władzy kościelnej, z zachowaniem przepisu kan. 1246 § 2. Ten zaś przyznaje Konferencji Episkopatu kompetencje do zniesienia lub przeniesienia niektórych z dni świątecznych nakazanych na niedzielę, jednakże za uprzednią aprobatą Stolicy Apostolskiej. Dodatkowo biskupi diecezjalni mogą wyznaczać poszczególne dni świąteczne dla swoich diecezji albo miejsc tylko w pojedynczych wypadkach (kan. 1244 § 2).

Generalny rozkład obchodów w roku liturgicznym Kościoła jest zawarty w „Ogólnych normach roku liturgicznego i kalendarza”⁹ oraz w „Calendarium Romanum generale”¹⁰. Uregulowania tam zawarte dotyczą zarówno obrządku rzymskiego, jak i wszystkich innych obrządków. Normy praktyczne wiążą tylko obrządek rzymski, chyba że chodzi o takie sprawy, które z natury rzeczy odnoszą się także do innych obrządków¹¹. Trzeba dodać, że ogólny kalendarz liturgiczny dla Kościoła powszechnego jest co roku publikowany¹².

Do kalendarza ogólnego wpisuje się cały cykl obchodów: obchody misterium zbawienia w okresach roku liturgicznego; obchody dni tych świętych, których znaczenie jest powszechne i dlatego wszyscy mają ich obowiązkowo czcić; obchody dni innych świętych, którzy wskazują na powszechność i ciągłość świętości w ludzie Bożym¹³.

Na podstawie ogólnego kalendarza liturgicznego tworzone są kalendarze własne, czyli te dotyczące Kościoła lokalnego lub rodziny zakonnej¹⁴.

9 Por. *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, 21.03.1969, [w:] *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, wyd. 2 poszerzone, Poznań 2009, s. [77]–[85].

10 Por. *Calendarium Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum*, Editio typica, Rome 1969. *Calendarium Romanum generale* zatwierdził Paweł VI poprzez dokument: *Litterae Apostolicae Motu Proprio Mysterii Paschalis celebrationem normae universales de anno liturgico et novum Calendarium Romanum Generale approbantur*, 14.02.1969, AAS, R. 61, 1969, t. 61, nr 4, s. 222–226. Wersja polska: *Pismo Apostolskie zatwierdzające ogólne normy roku liturgicznego i nowy ogólny Kalendarz rzymski*, [w:] *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, wyd. 2 poszerzone, Poznań 2009, s. [75]–[76].

11 *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 2.

12 Przykładowo: *Ordo Misae Celebrandae et Divini officii persolvendi. Secundum Calendarium Romanum Generale. Pro anno liturgico 2010 – 2011*, Vatican 2010.

13 *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 49.

14 Por. tamże, nr 48. Zob. przykładowo: *Kalendarz liturgiczny diecezji bielsko-żywieckiej. Rok liturgiczny 2010/2011*, Bielsko-Biała 2010.

Kalendarze te „zawierają obchody o zasięgu bardziej ograniczonym, w odpowiedni sposób organicznie wkomponowane w cykl ogólny”¹⁵. Wypada dodać, że choć kalendarz liturgiczny obowiązuje lokalnie, powinien być zatwierdzony przez Stolicę Świętą¹⁶.

Zasadniczo kalendarz partykularny sporządza się w ten sposób, że włącza się do kalendarza powszechnego obchody lokalne. Uwzględnia się tu m.in. obchody własne kraju czy innego większego terytorium, narodu. Wprowadza się obchody przyznane na mocy indultu. Można też dniom świątecznym istniejącym w kalendarzu powszechnym nadać wyższy stopień w kalendarzu własnym. W ten sposób można uczcić odpowiednim obchodem świętych, którzy posiadali wielkie znaczenie w ich religijnych dziejach, zwłaszcza dzięki swej nauce lub apostołskiej działalności¹⁷. W przyjętych rozwiązaniach widać, że prawodawca powszechny daje pewną swobodę prawodawcom partykularnym w tworzeniu spisu dni świątecznych.

b. Jak świętować?

Kościół w swoim nauczaniu określa, jak świętowanie powinno wyglądać. Kodeks stanowi, że w niedzielę oraz w inne dni świąteczne nakazane (obowiązkowe) wierni są zobowiązani: uczestniczyć we Mszy Świętej oraz powstrzymać się od wykonywania tych prac i zajęć, które utrudniają oddawanie Bogu czci; przeżywać radość właściwą Dniowi Pańskiemu oraz korzystać z należnego odpoczynku duchowego i fizycznego (kan. 1247). Trzeba przy tym pamiętać, że zgodnie z kan. 1248 § 1 „Nakazowi uczestniczenia we Mszy Świętej czyni zadość ten, kto bierze w niej udział, gdziekol-

15 *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 49.

16 Por. tamże.

17 Więcej o zasadach tworzenia kalendarzy partykularnych, zob.: *Sacra Congregatio pro Cultu Divino, Instructio de Calendariis particularibus atque Officiorum et Missarum Propriis recognoscendis*, 24.06.1970, AAS, R. 62, 1970, t. 62, nr 9, s. 651–663. Wersja polska: *Instrukcja o rewizji kalendarzy partykularnych oraz własnych formularzy oficjów i mszy*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne: pismo urzędowe Kurii Arcybiskupiej”, R. 28, 1973, nr 9–10, s. 298–312; zob. także: *Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Notificazione su alcuni aspetti dei calendari e dei testi liturgici propri*, 20.09.1997, „Notitiae. Commentarii ad nuntia et studia de re liturgica editi cura Congregationis pro Cultu Divino”, R. 32, 1997, nr 9, s. 284–297. Wersja polska: *Notyfikacja dotycząca niektórych aspektów własnych kalendarzy i tekstów liturgicznych*, „Anamnesis: biuletyn Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski”, R. 7, 2001, nr 27, s. 21–30.

wiek jest odprawiana w obrządku katolickim bądź w sam dzień świąteczny, bądź też wieczorem dnia poprzedzającego”.

Podobnie *Katechizm Kościoła Katolickiego*¹⁸, który jest również dla wiernych źródłem norm postępowania¹⁹, mówi o obowiązku świętowania niedzieli. Katechizm wyjaśnia przepisy z KPK i podaje motywację ich ustanowienia i zachowania. Niedzielną celebracją dnia Pańskiego i Eucharystii stanowi centrum życia Kościoła, które uzasadnia i potwierdza całe działanie chrześcijańskie. Uczestnictwo w niedzielę we wspólnej celebracji Eucharystii jest świadectwem przynależności do Chrystusa i Jego Kościoła oraz wierności Chrystusowi i Kościołowi. Dlatego wierni są zobowiązani do uczestniczenia w Eucharystii w dni nakazane, chyba że są usprawiedliwieni dla ważnego powodu lub też otrzymali dyspensę od ich własnego pasterza (KKK 2177, 2181, 2182).

Dodatkowo KKK poucza, że w niedzielę oraz w inne dni świąteczne nakazane wierni powinni powstrzymać się od wykonywania prac lub zajęć, które przeszkadzają oddawaniu czci należnej Bogu, przeżywaniu radości właściwej Dniowi Pańskiemu, pełnieniu uczynków miłosierdzia i koniecznemu odpoczynkowi duchowemu i fizycznemu (KKK 2185). Niedziela jest dniem, w którym powinno się świętować przez czynną miłość, poświęcając uwagę rodzinie i bliskim, jak też chorym, kalekim i starszym; nie należy zapominać o tych „braciach, którzy mają te same potrzeby i te same prawa, a którzy nie mogą odpoczywać z powodu ubóstwa i nędzy” (KKK 2186). Ponadto jest to właściwy czas na refleksję, ciszę, lekturę i medytację, sprzyjające wzrostowi życia wewnętrznego i chrześcijańskiego. Wierzący powinni również w tym dniu wyróżniać się umiarkowaniem, unikając wszelkich nadużyć i przemocy, które często cechują masowe rozrywki (KKK 2187).

c. Wyjątki

Prawodawca kościelny jest świadom, że takie modelowe zachowanie dnia świątecznego jest trudne. Pozwana więc na pewne odstępstwa od przestrzegania ogólnej regulacji. Wyjątki te zawarte są w kan. 1245, któ-

18 Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* [dalej: KKK lub Katechizm], wyd. II poprawione, Poznań 2002.

19 Zagadnienie prawnego charakteru katechizmu przedstawia: R. J. Barrett, *The Normative Status of the Catechism*, „Periodica de re canonica”, R. 85, 1996, z. 1, s. 9–34.

ry mówi, że przy zachowaniu prawa biskupów diecezjalnych, o których w kan. 87, proboszcz może dla słusznej przyczyny i według przepisów biskupa diecezjalnego, udzielić w poszczególnych wypadkach dyspensy od obowiązku zachowania dnia świątecznego albo dokonać zamiany tego obowiązku na inne uczynki pobożne. Taką samą kompetencję ma przełożony kłeryckiego instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim w odniesieniu do swoich podwładnych oraz innych osób przebywających na stałe w domu.

Z ogólnych norm prawa kanonicznego wynika, że dyspensa, czyli rozluźnienie prawa czysto kościelnego w poszczególnym wypadku, może być udzielona dla słusznej i racjonalnej przyczyny, z uwzględnieniem okoliczności przypadku i ważności ustawy, od której się dyspensuje. W przeciwnym razie dyspensa jest niegodziwa, a także nieważna, chyba że została udzielona przez prawodawcę lub jego przełożonego (kan. 85 i kan. 90). Dyspensa, będąc instytucją typową dla prawa kanonicznego, służy w tym konkretnym przypadku złagodzeniu surowości ustawy kościelnej, a przez to służy duchowemu dobru osoby ze względu na szczególne okoliczności, miejsce i czas²⁰.

Jednak nie tylko dyspensa może zwolnić z obowiązku zachowania dnia świątecznego. W teologii moralnej i prawie kanonicznym omawiana jest instytucja *epikii* (*epiékia*)²¹. Jej zasadą jest to, iż wierny, będąc zobowiązany abstrakcyjną normą, która przecież nie może uwzględnić wszystkich sytuacji indywidualnych, konkretyzuje ją w swoim poszczególnym przypadku i może dojść do wniosku, że ta norma nie obowiązuje go w danej sytuacji. Wówczas nieprzestrzeganie normy nie jest czymś niegodziwym, czyli sprzecznym z sumieniem, bowiem nie wypływa z chęci uwolnienia się od prawa i jego ciężarów, lecz jest korektą norm prawa w duchu prawodawcy. Odstąpienie od norm ustawy nakazuje rozum ze względu na sprawiedliwość, jaka mogła być naruszona przez zachowanie ustawy²².

20 Więcej o dyspensie zob. np.: J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, ks. 1, *Normy ogólne*, Poznań 2004, s. 148–160.

21 *Epikia* to instytucja należąca i wywodząca się z teologii moralnej. Przepisy prawa kanonicznego nie wspominają o niej. Jest jednak *epikia* omawiana przez kanonistów w kontekście obowiązywania prawa. Gruntowne studium na ten temat zob.: G. Virt, *Epikie – verantwortlicher Umgang mit Normen: eine historisch-systematische Untersuchung zu Aristoteles, Thomas von Aquin und Franz Suarez*, Mainz 1983.

22 Szerzej zob.: R. Sobański, *Nauki podstawowe prawa kanonicznego*, t. 1, *Teoria prawa kanonicznego*, Warszawa 2001, s. 130–133.

Prawodawca dopuszcza także wyjątki nie idące tak daleko, bo ograniczające się tylko do sposobu świętowania. W KPK, przewidując trudności, zaleca, aby w przypadku braku świętego szafarza albo z innej poważnej przyczyny, gdy nie można uczestniczyć w Eucharystii, wierni powinni brać udział w liturgii Słowa, gdy jest ona odprawiana w kościele parafialnym lub innym świętym miejscu, według przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego, albo poświęć odpowiedni czas na modlitwę indywidualną w rodzinie lub w grupach rodzin (kan. 1246 § 2; zob. KKK 2183). Z kolei katechizm stanowi, że rodzinne obowiązki lub ważne zadania społeczne stanowią słuszne usprawiedliwienie niewypełnienia nakazu odpoczynku niedzielного. Zawsze jednak wierni powinni czuwać, by uzasadnione powody nie doprowadziły do nawyków niekorzystnych dla czci Boga, życia rodzinnego oraz zdrowia (KKK 2185).

Dodatkowo Kościół w swoim nauczaniu przypomina, iż władze publiczne mają obowiązek czuwać, aby obywatele ze względu na produktywność ekonomiczną nie zostali pozbawieni czasu przeznaczonego na odpoczynek i oddawanie czci Bogu. Pracodawcy mają analogiczny obowiązek wobec osób im podległych²³. Chrześcijanie powinni zabiegać, w poszanowaniu wolności religijnej i dobra wspólnego wszystkich, o uznanie niedzieli i uroczystości liturgicznych za ustawowe dni świąteczne: „Powinni wszystkim dawać widoczny przykład modlitwy, szacunku i radości oraz bronić swoich tradycji jako cennego wkładu w życie duchowe społeczności ludzkiej” (KKK 2188). „Każdy chrześcijanin powinien unikać narzucania – bez potrzeby – drugiemu tego, co przeszkodziłoby mu w zachowywaniu dnia Pańskiego” (KKK 2187).

a. Sankcje

Obecny kodeks nie przewiduje żadnej sankcji za nieprzestrzeganie dnia świątecznego. Księga VI KPK zatytułowana *De sanctionibus in Ecclesia*, milczy na ten temat. Nie oznacza to jednak, że nieprzestrzeganie norm dotyczących świętowania nie jest spenalizowane.

Wiadome jest, że zgodnie z Objawieniem życie wiernych stanowi jeden z elementów Kościoła, który „aktualizuje się przez sakramenty i przez cno-

²³ Leonis XIII P.M., Litterae encyclicae *Rerum novarum*, [w:] *Acta Leonis XIII*, t. 11, Romae 1892, s. 110.

ty” (LG 21)²⁴. Prawo kanoniczne ustawia relacje człowieka nie tylko do ludzi (szczególnie do wiernych), ale też do Boga²⁵. Co za tym idzie, w teologii moralnej i w kanonistyce przyjmuje się pogląd, że każda ustawa kościelna rodzi obowiązek moralny nie tylko wobec władzy kościelnej, ale wobec samego Boga²⁶. Oznacza to, że prawo kanoniczne obowiązuje wiernych w sumieniu *ad culpam*. Jego normy to bowiem praktyka wiary. Kto nie przestrzega prawa, ten grzeszy²⁷. Normy kanoniczne są kodyfikacją norm moralnych, które wierni będą zachowywać nie tylko ze względu na możliwość grożącej im sankcji, ale także co do których wymagań, jak się oczekuje, wierni będą pozytywnie nastawieni, bowiem ich wiara będzie nakazywała im uczynić zadość obowiązkowi ze względu na dobro i wartości, jakie norma niesie²⁸. Katechizm, z tej racji, iż stanowi on duszpasterską wykładnię wiary, mówi wprost o sankcji: „Ci, którzy dobrowolnie zaniedbują ten obowiązek [świętowania niedzieli], popełniają grzech ciężki” (KKK 2181).

2. Prawo polskie o świętowaniu

Ogólna norma nakazująca przestrzegania prawa państwowego zapisana jest w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.²⁹ w art. 83. Stanowi on, że: „Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej” Jest to nakaz do zachowania norm płynących ze wszystkich obowiązujących aktów prawnych, niezależnie od ich znaczenia w systemie prawnym.

a. Źródła prawa dotyczącego świętowania

Prawo polskie zawiera konkretne regulacje dotyczące świętowania. Fundamentem rozwiązań prawnych związanych ze wskazaniem dni świątecznych jest Konstytucja. W jej preambule czytamy, że podstawą zastoso-

24 Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica *Lumen gentium* de Ecclesia, 21.11.1964, AAS, R. 57, 1965, t. 57, nr 1, s. 5–75.

25 Por. R. Sobański, *Zbawcza funkcja prawa kościelnego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, R. 6, 1973, t. 6, s. 160.

26 Por. G. Michiels, *Normae generales iuris canonici*, t. 1, Parisiis-Tornaci-Romae 1949, s. 290.

27 Por. R. Sobański, *Nauki podstawowe prawa kanonicznego*, t. 1, *Teoria prawa kanonicznego*, Warszawa 2001, s. 106 nn.

28 Zob. J. A. Selling, *Law and Values: Clarifying the Relationship between Canon Law and Moral Theology*, „The Jurist”, R. 56, 1996, nr 1, s. 92–110.

29 Por. Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483, ze zm., [dalej: Konstytucja].

wanych rozwiązań prawnych jest kultura zakorzeniona w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu. Taki punkt wyjścia umożliwia i nakazuje szczególne poszanowanie przez państwo świąt chrześcijańskich. Z kolei art. 5 konstytucji podkreśla, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego. Taki przepis otwiera szeroko możliwość ustanawiania świąt związanych z ważnymi dla państwa czy narodu wydarzeniami czy osobami.

Trzeba zaznaczyć, że nie ma w systemie prawa polskiego ustawy zawierającej wyczerpujący spis dni świątecznych, są jednakże ustawy ustanawiające dni świąteczne, takie jak przykładowo: 1) Ustawa z dnia 26 kwietnia 1950 r. o ustanowieniu dnia 1 maja świętem państwowym³⁰, 2) Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o przywróceniu Święta Narodowego Trzeciego Maja³¹, 3) Ustawa z dnia 20 lutego 2004 r. o zmianie ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej³² ustanawiająca Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej, 5) Ustawa z dnia 15 lutego 1989 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Niepodległości³³, 6) Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o ustanowieniu 16 października Dniem Papieża Jana Pawła II³⁴, 7) Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o ustanowieniu dnia 31 sierpnia Dniem Solidarności i Wolności³⁵. Spis świąt uznawanych przez państwo nie jest stały. Istnieją ustawy znoszące niektóre święta, jak na przykład Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o zniesieniu 22 lipca jako Narodowego Święta Odrodzenia Polski³⁶.

W Polsce obowiązują także święta, które mają charakter branżowy. Nie są więc one obchodzone powszechnie. Przepisy, które je wprowadzają, zawarte są w aktach prawnych takich jak np.: 1) Ustawa z dnia 30 lipca 1992 r. o ustanowieniu Święta Wojska Polskiego³⁷, 2) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa Karta górnika³⁸, w którym § 3, pkt 1 ustanawiał Dzień Górnika, 3) Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela³⁹,

30 Por. Dz. U. 1950 nr 19 poz. 157

31 Por. Dz. U. 1990 nr 28 poz. 160.

32 Por. Dz. U. 2004 nr 49 poz. 467.

33 Por. Dz. U. 1989 nr 6 poz. 34.

34 Por. Dz. U. 2005 nr 155 poz. 1296.

35 Por. Dz. U. 2005 nr 155 poz. 1295.

36 Por. Dz. U. 1990 nr 28 poz. 159.

37 Por. Dz. U. 1992 nr 60 poz. 303.

38 Por. Dz. U. 1982 nr 2 poz. 13.

39 Por. Dz. U. 1982 nr 3 poz. 19.

gdzie w art. 74 ustanowiono Dzień Edukacji Narodowej, wolny od zajęć lekcyjnych⁴⁰.

Gdy chodzi o ustanawianie nowych dni świątecznych, to decyzyjny jest Sejm oraz Rada Ministrów⁴¹. Zgodnie zaś z art. 17 ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych, także Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (dawniej takie uprawnienia ustawa przyznawała Radzie Państwa) może w drodze rozporządzenia ustalać zasady obchodów świąt i rocznic państwowych oraz innych uroczystości o zasięgu państwowym lub lokalnym, biorąc pod uwagę uwarunkowania kulturowe i historyczne oraz przyjęte w tym zakresie zwyczaje, zwłaszcza kierując się zwyczajami lokalnymi.

Spis świąt, które ustanawia wprost prawo należy uzupełnić o wszystkie niedziele. Niedziela jest bowiem traktowana w prawodawstwie polskim w sposób szczególny. Prawodawca wychodzi naprzeciw religijnemu charakterowi niedzieli i uważa, że świętowanie niedzieli powinno być zagwarantowane przez prawodawstwo państwowe. Takie rozumowanie nie jest przypadkową okolicznością historyczną, lecz trwałym, uniwersalnym elementem duchowego dziedzictwa Europy.

b. Dni świąteczne i dni wolne od pracy

Określając wprost i pośrednio dni świąteczne, prawo polskie – podobnie jak prawo kanoniczne – nie pozostawia sprawy obchodzenia świąt swobodnemu uznaniu obywateli. Zawiera ono pewne unormowania, choć nie idą one tak daleko jak normy z prawa kanonicznego. Właściwie prawo polskie ogranicza się do nadania niektórym dniom świątecznym statutu dni wolnych od pracy powszechnie lub branżowo⁴².

40 Warto przypomnieć, że do czasu uchwalenia „Karty praw i obowiązków nauczyciela” z 1972 r., dzień 14 października był obchodzony zwyczajowo jako Dzień Nauczyciela. Prawne i organizacyjne usankcjonowanie tego święta nastąpiło właśnie w „Karcie praw i obowiązków nauczyciela” Z kolei „Karta Nauczyciela” z 1982 r. uznała dzień 14 października za święto wszystkich pracowników oświaty – nie tylko nauczycieli – a także zmieniła nazwę święta na Dzień Edukacji Narodowej. Wymaga jednak podkreślenia, że dzień ten nie jest dniem wolnym od pracy, ale jedynie od zajęć lekcyjnych. Zob. A. Barański, J. Rozwadowska-Skrzeczyńska, M. Szymańska, *Artykuł 74*, [w:] A. Barański, M. Szymańska, J. Rozwadowska-Skrzeczyńska, *Ustawa Karta Nauczyciela. Komentarz*, Warszawa 2007.

41 Por. Konstytucja, art. 66.

42 Przykładowo: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa - Karta górnika, § 3 pkt 1.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy⁴³ w art. 151 § 1 stanowi, że dniami wolnymi od pracy są niedziele i święta określone w przepisach o dniach wolnych od pracy, czyli ustawie z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy⁴⁴. Gdy chodzi o niedziele, to – jak stanowi art. 133 § 1 k.p. – pracownikowi przysługuje w każdym tygodniu prawo do co najmniej 35 godzin nieprzerwanego odpoczynku, obejmującego co najmniej 11 godzin nieprzerwanego odpoczynku dobowego; kolejno stanowi, iż w przypadkach określonych w art. 132 § 2 k.p. oraz w przypadku zmiany pory wykonywania pracy przez pracownika w związku z jego przejściem na inną zmianę, zgodnie z ustalonym rozkładem czasu pracy, tygodniowy nieprzerwany odpoczynek może obejmować mniejszą liczbę godzin, nie może być jednak krótszy niż 24 godziny; § 3 mówi o tym, iż odpoczynek, o którym mowa w § 1 i § 2, powinien przypadać w niedzielę. Niedziela obejmuje 24 kolejne godziny, poczynając od godziny 6:00 w tym dniu, chyba że u danego pracodawcy została ustalona inna godzina (§ 4). W przypadkach dozwolonej pracy w niedzielę, odpoczynek, o którym mowa w § 1 i § 2, może przypadać w innym dniu niż niedziela.

W systemie prawa polskiego istnieją także inne dni świąteczne, które są ustawowo wolne od pracy. Obowiązuje tu zatem inna reguła niż w przypadku niedzieli, która jest wolna co do zasady, natomiast dni pozostałe tylko wówczas, jeśli ustawodawca wyraźnie ów dzień określił jako wolny od pracy. Wyliczone są one we wspomnianej powyżej u.o.d.w.o.p. Jej przepisy są odzwierciedleniem przepisów z art. 17 ust. 1 ustawy z 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁵ i art. 9 ust. 1 Konkordatu z 1993 r.⁴⁶ W art. 1 u.o.d.w.o.p. ustanowiono, że dniami wolnymi od pracy są dni: a) 1 stycznia - Nowy Rok, b) 6 stycznia – Święto Trzech Króli, c) pierwszy dzień Wielkiej Nocy, d) drugi dzień Wielkiej Nocy, e) 1 maja – Święto Państwowe, f) 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja, g) pierwszy dzień Zielonych Świątek, h) dzień Bożego Ciała, i) 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, j) 1 listopada – Wszystkich Świętych, k) 11 listopada – Narodowe Święto Niepodległości, l) 25 grudnia – pierwszy dzień

43 Por. Dz. U. 1974 nr 24 poz. 141, ze zm., [dalej: k.p.].

44 Por. Dz. U. 1951 nr 4 poz. 28, ze zm., [dalej: u.o.d.w.o.p.].

45 Por. Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154, ze zm.

46 Por. Dz. U. 1998 nr 51 poz. 318.

Bożego Narodzenia, m) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia. Dniami wolnymi są także wszystkie niedziele⁴⁷.

Widać, że w spisie tym zawarte są głównie święta religijne obchodzone przez katolików. Spis ten nie pokrywa się całkowicie z obecną dyscypliną kościelną w zakresie obowiązku świętowania⁴⁸. Prawodawca polski i strona kościelna, mając na uwadze to, iż liczba świąt katolickich może być zmieniona (bowiem ustalanie, w jakie dni uczestniczenie we Mszy Świętej jest obowiązkiem, należy jedynie do władzy kościelnej), pozostawiły możliwość zmiany katalogu świąt katolickich będącego jednocześnie dniami wolnymi od pracy w Konkordacie z 1993 r. poprzez art. 9 ust. 2: „Rozszerzenie powyższego wykazu może nastąpić po porozumieniu Układających się Stron”⁴⁹. Analogiczną normę zawiera art. 17 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Zmiana uregulowań odnośnie dni wolnych wymaga uprzedniego uzgodnienia między polskim rządem a Konferencją Episkopatu Polski.

Jasne jest, że – pomimo różnic – to właśnie z prawa kanonicznego wywodzą się normy prawa pracy ustalające jako dni wolne od pracy główne święta kościelne. Powyższy spis zawiera tylko dwa święta narodowe, czyli upamiętniające wydarzenia ważne dla polskiego narodu oraz jedno święto państwowe ustanowione przez władze państwowe⁵⁰.

47 Można zaznaczyć, że wspomniany w art. 17 ust. 1 ustawy z 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej przy wyliczeniu świąt katolickich, które są dniami wolnymi od pracy użyto nazw świąt które są w powszechnym kościelnym użyciu, np. 1 stycznia – Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, choć 6 stycznia określono jako „Święto Trzech Króli”, a nie Uroczystość Objawienia Pańskiego, podobnie Uroczystość Ciała i Krwi Chrystusa określono jako „dzień Bożego Ciała”.

48 *Nota bene* dyscyplina ta w 2003 r. uległa zmianie, zob.: Konferencja Episkopatu Polski, *List Episkopatu Polski na temat przykazań kościelnych*, 21.10.2003, [w:] <http://www.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=listnaIniedzieleadwentu> (3.02.2011).

49 Szerzej o tym zob.: J. Dyduch, *Rola i znacznie konkordatu 1993 r.*, Kraków 1994, s. 137

50 Wypada w tym miejscu wspomnieć, że pojęcia kanoniczne albo normy o kanonicznym rodowodzie funkcjonują także w innych działach prawa, w szczególności tam, gdzie regulowane są dziedziny stosunków społecznych, w których ujawnia się działalność Kościoła i osób do niego należących. Jest wynik recepcji prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim, który z kolei zależy od kwestii wzajemnego stosunku prawa kanonicznego i prawa państwowego, czyli jest pochodną szerszego problemu stosunku Kościoła do państwa. Zob. więcej o tej problematyce: W. Uruszczak, *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, AC, R. 3, 2007, t. 3, s. 5–21; M. Pietrzak, *Prawo kanoniczne a państwowy porządek prawny*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, R. 47, 1985, z. 2, s. 1–21; R. Sobański, *Prawo kanoniczne a krajowy porządek prawny*, „Państwo i Prawo”, R. 62, 1999, z. 6, s. 3–17.

Trzeba zaznaczyć, że prawo polskie zawiera także ustawy, które chronią wolność religijną nie tylko katolików, ale wszystkich wyznawców tych kościołów, wspólnot czy religii, które są uznawane przez państwo i mają nadane stosowne ustawy, które regulują stosunki pomiędzy nimi a Rzeczpospolitą. Dzieje się tak na mocy art. 42 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁵¹. Mówi on, że osoby należące do kościołów i innych związków wyznaniowych, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy lub nauki na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii. Dodatkowo osoby niepełnoletnie mogą korzystać z tego prawa określonego na wniosek swych rodziców bądź opiekunów prawnych⁵².

To zwolnienie od pracy może być udzielone jednak pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych. Oznacza to, że realizację prawa pracownika do zwolnienia pracodawca może uzależnić od odpracowania czasu tego zwolnienia⁵³. Z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej oraz Ministra Edukacji Narodowej dotyczącego tych zwolnień od pracy⁵⁴ wynika, że pracodawca jest obowiązany uwzględnić prośbę pracownika zgłoszoną mu co najmniej 7 dni przed zwolnieniem. Gdy święto przypada w określonym dniu każdego tygodnia, to pracodawca na wniosek pracownika ustala indywidualny rozkład czasu pracy (art. 142 k.p.).

Trzeba jeszcze zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu panuje powszechny pogląd, że państwo, uznając religijne dni świąteczne jako dni wolne od pracy, nie ogranicza swojej autonomii i niezależności, a jedynie realizuje w ten spo-

51 Por. Dz. U. 1989 nr 29 poz. 155, ze zm.

52 W odrębnych ustawach określone są uprawnienia osób należących do następujących Kościołów: Adwentystów Dnia Siódmego (Dz. U. 1995 nr 97 poz. 481, ze zm.), Chrześcijan Baptystów (Dz. U. 1995 nr 97 poz. 480, ze zm.), Ewangelicko-Augsburskiego (Dz. U. 1994 nr 73 poz. 323, ze zm.), Ewangelicko-Methodystycznego (Dz. U. 1995 nr 97 poz. 479, ze zm.), Ewangelicko-Reformowanego (Dz. U. 1994 nr 73 poz. 324, ze zm.), Katolickiego Mariawitów (Dz. U. 1997 nr 41 poz. 252, ze zm.), Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz. U. 1991 nr 66 poz. 287, ze zm.), Starokatolickiego Mariawitów (Dz. U. 1997 nr 41 poz. 253, ze zm.) oraz wspólnot osób należących do gmin żydowskich (Dz. U. 1997 nr 41 poz. 251, ze zm.).

53 Zob. Z. Hajn, *Prawo pracowników należących do mniejszości wyznaniowych do zwolnień od pracy w celu uprawiania kultu religijnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, R. 10, 2007, t. 17, s. 117–126.

54 Por. Dz. U. 1999 nr 26 poz. 235.

sób zasadę poszanowania przez państwo wolności religijnej, o której mowa w art. 2 ust. 2 kluczowej dla uregulowania tych spraw ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁵⁵. Mowa w nim o tym, że korzystając z wolności sumienia i wyznania, obywatele mogą w szczególności zgodnie z zasadami swojego wyznania uczestniczyć w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełniać obowiązki religijne i obchodzić święta religijne. Zatem treść art. 9 Konkordatu oraz cała u.o.d.w.o.p. jest gwarancją ochrony praw podstawowych człowieka, mianowicie prawa do wolności religijnej w życiu publicznym oraz prawa do odpoczynku⁵⁶.

c. Zabezpieczenie prawa do zachowania dnia świątecznego

Trzeba zgodzić się ze stwierdzeniem, że „Świętowanie niedzieli, zagrożone przez prawodawstwo państwowe, nie jest przypadkową okolicznością historyczną, lecz trwałym, uniwersalnym elementem duchowego dziedzictwa Europy”⁵⁷. Dlatego „niedziela jako dobro kulturowe wymaga ochrony prawnej”⁵⁸.

Skoro art. 151⁹ § 1 k.p. stanowi, że dniami wolnymi od pracy są niedziele i święta określone w stosownych przepisach. Jest więc zasadą, że praca w niedziele i święta jest zakazana. Zatrudnianie pracownika w te dni jest co do zasady zabronione. W ten sposób prawo państwowe zabezpiecza prawo do zachowania przez obywateli świątecznego charakteru dnia⁵⁹. Za pracę w niedzielę lub święto uważa się pracę wykonywaną pomiędzy godziną 6.00 w tym dniu, a godziną 6.00 następnego dnia. Ustawodawca dopuszcza ustalenie innych godzin niż wskazane (art. 138 § 2 k.p.). Pracodawca może ustalić, że niedziela będzie rozpoczynała się z upływem godz. 24.00 w sobotę, a zakończy z upływem 24.00 w niedzielę. Tak więc pracodawca może określić granicę czasową niedzieli w taki sposób, aby pokrywała się z niedzielą kalendarzową.

55 Por. Dz. U. 1989 nr 29 poz. 155, ze zm.

56 Por. Z. Zarzycki, *Konkordatowe i pozakonkordatowe gwarancje poszanowania niedzieli i dni świątecznych jako dni wolnych od pracy*, [w:] Krakowskie Studia Międzynarodowe. Konkordaty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską. Stosunki państwo – Kościół, Kraków 2006, s. 107

57 *List Episkopatu do Prezydenta RP*, 4.10.2001, [w:] http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/list_prezydent_niedziela_04102001.html (12.02.2011).

58 *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*, [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Dokumenty*, Poznań 2001, nr 50.

59 Zob. A. Wójcik, *Prawo obywatela-katolika do niedzielnego odpoczynku*, AC, R. 3, 2007, t. 3, s. 67–87.

Prawodawca przewidział jednak wyjątki. W art. 151¹⁰ k.p. zostało określone, kiedy praca w niedziele i święta jest dozwolona. Są to następujące okoliczności: 1) w razie konieczności prowadzenia akcji ratowniczej w celu ochrony życia lub zdrowia ludzkiego, ochrony mienia lub środowiska albo usunięcia awarii, 2) w przypadku pracy w ruchu ciągłym, 3) przy pracy zmianowej, 4) przy niezbędnych remontach, 5) w transporcie i w komunikacji, 6) w zakładowych strażach pożarnych i w zakładowych służbach ratowniczych, 7) przy pilnowaniu mienia lub ochronie osób, 8) w rolnictwie i hodowli, 9) przy wykonywaniu prac koniecznych ze względu na ich użyteczność społeczną i codzienne potrzeby ludności, w szczególności w: a) (uchylona), b) zakładach świadczących usługi dla ludności, c) gastronomii, d) zakładach hotelarskich, e) jednostkach gospodarki komunalnej, f) zakładach opieki zdrowotnej i innych placówkach służby zdrowia przeznaczonych dla osób, których stan zdrowia wymaga całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych, g) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych zapewniających całodobową opiekę, h) zakładach prowadzących działalność w zakresie kultury, oświaty, turystyki i wypoczynku, 10) w stosunku do pracowników zatrudnionych w systemie czasu pracy, w którym praca jest świadczona wyłącznie w piątki, soboty, niedziele i święta. Zdaniem niektórych autorów przepis ten, a w szczególności pkt 9, stanowi ograniczenie konstytucyjnego prawa do ustawowych dni wolnych od pracy, a jednocześnie – z racji dominacji dni wolnych o charakterze religijnym – ingeruje w sferę wolności uzewnętrzniania religii⁶⁰.

Jednak i tu jest norma, która chroni prawo do wolnej niedzieli. Bowiem art. 151¹² k.p. stanowi, że pracownik pracujący w niedziele powinien korzystać co najmniej raz na 4 tygodnie z niedzieli wolnej od pracy, lecz w tym przepisie zawarty jest wyjątek, bowiem nie dotyczy to pracownika zatrudnionego w systemie czasu pracy, o którym mowa w art. 144 k.p., czyli, że na pisemny wniosek pracownika może być do niego stosowany system czasu pracy, w którym praca jest świadczona wyłącznie w piątki, soboty, niedziele i święta. Zgodnie zaś z art. 151¹¹ k.p. pracownikowi wykonującemu pra-

60 Tak np. M. A. Mielczarek, *Dopuszczalność pracy w niedziele i święta w świetle konstytucyjnej zasady wolności religii*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, R. 50, 2008, nr 4, s. 46.

cę w niedziele i święta pracodawca obowiązany jest zapewnić inny dzień wolny od pracy w określonym przez prawo terminie lub dodatek za każdą godzinę pracy w niedzielę. Cel takiego rozwiązania jest czytelny. Chodzi o możliwie skuteczne umożliwienie pracownikowi zachowania dnia świątecznego poprzez zapewnienie odpoczynku.

Obecnie prawo państwowe zasadniczo nie nakazuje jednak jakiś czynności, które należałoby wypełnić w dni, które samo ustanawia jako święta czy te, które uznaje jako święta i przyjmuje jako dni wolne od pracy. Inaczej było w Konkordacie z 1925 r.⁶¹ Zawarty w nim art. 8 przewidywał, że księża odprawiając nabożeństwa w niedziele i w święto narodowe 3 maja, mają odmówić specjalną modlitwę za pomyślność Rzeczypospolitej i prezydenta.

Można w tym miejscu wspomnieć art. 7 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej⁶² oraz o pieczęciach państwowych, który mówi, że flagę państwową Rzeczypospolitej Polskiej podnosi się na budynkach lub przed budynkami stanowiącymi siedziby urzędowe albo miejsce obrad organów administracji rządowej i innych organów państwowych oraz państwowych jednostek organizacyjnych, a także organów jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych z okazji uroczystości oraz rocznic i świąt państwowych. W podobnym duchu unormowane jest publiczne wykonywanie lub odtwarzanie hymnu państwowego. Prawodawca zaleca w art. 13 wspomnianej ustawy, aby dokonywało się to w szczególności w czasie uroczystości oraz świąt i rocznic państwowych. Nowością w porównaniu z poprzednimi przepisami jest to, że każdy – zgodnie z art. 5 ust. 2 – ma prawo używać barw Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności w celu podkreślenia znaczenia uroczystości, świąt lub innych wydarzeń, z uwzględnieniem art. 1 ust. 2 mówiącego o otaczaniu tych symboli czcią i szacunkiem, co jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej.

d. Penalizacja

Ciekawie przedstawia się egzekwowanie nakazu zachowania dnia świątecznego w prawie polskim. Otóż prawo nie przewiduje kar za brak zaangażowania w świętowanie. Jednakże k.p. przewiduje kary, jakie nakłada

61 Por. Dz. U. 1925 nr 72 poz. 501.

62 Por. Dz. U. 1980 nr 7 poz. 18, ze zm.

Państwowa Inspekcja pracy za niezachowanie praw pracowniczych. W art. 281 ust. 5 k.p. czytamy, że kto, będąc pracodawcą lub działając w jego imieniu, narusza przepisy o czasie pracy, podlega karze grzywny. Nie jest natomiast spenalizowana praca niezarobkowa wykonywana dobrowolnie przez pracownika, to znaczy poza stosunkiem pracy. Wynika z tego, że prawo polskie chroni prawo do świętowania, utożsamiając go w praktyce z prawem do odpoczynku, lecz nie narzuca sposobu świętowania.

Podsumowanie

Z powyższego przedstawienia przepisów prawa kanonicznego i polskiego można wysunąć następujące wnioski. Zarówno prawo kanoniczne, jak i państwowe zajmuje się tematem świętowania. Oba te systemy prawne zawierają normy dotyczące tego zagadnienia. Prawo kanoniczne ogranicza się jednak tylko do unormowania świąt kościelnych. Zupełnie milczy o świętach narodowych czy państwowych. Natomiast prawo polskie reguluje w pewnym stopniu dni będące świąteczne jedynie z punktu widzenia religijnego.

Święta kościelne i święta ustanowione przez państwo w zasadzie się nie pokrywają⁶³. Państwo polskie natomiast, respektując zasadę wolności religijnej i tradycji chrześcijańskiej swoich obywateli, stara się zabezpieczyć odpowiednimi przepisami prawa możliwość religijnego świętowania tym obywatelom, którzy tego chcą, głównie poprzez ustanowienie dni wolnych w najważniejsze święta religijne. Trzeba dodać, że normy prawa polskiego w tym zakresie pozwalają na korzystanie z tego uprawnienia nie tylko katolikom, ale i przedstawicielom innych wyznań czy religii poprzez nadanie im uprawnień do dnia wolnego poza dniami wyznaczonymi w ustawie regulującej tę sprawę w podstawowym zakresie.

Zasadniczo normy obu wspomnianych systemów prawa splatają świętowanie z odpoczynkiem. Oba jednak dopuszczają wyjątki od tego połączenia. Prawo państwowe nie narzuca sposobu celebracji dni świątecznych poza zakazem pracy w dni, które są jednocześnie dniami wolnymi od pracy. Prawo kościelne natomiast określa dość precyzyjnie sposób obchodze-

63 Wyjątek to np.: Święto Wojska Polskiego obchodzone 15 sierpnia, czyli w Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny.

nia świąt katolickich i penalizuje *in forum internum* zachowania sprzeczne z obowiązującymi normami.

Można więc powiedzieć, że Kościół poprzez prawo kanoniczne oraz Rzeczpospolita Polska poprzez swoje prawo wychowują do świętowania, a przez to promują, chronią i bronią wartości ważne dla swoich członków. W ten sposób, choć każdy z tych podmiotów na własnym terenie jest niezależny i autonomiczny (zob. GS 76)⁶⁴, pozwalają one na zaangażowanie się wierzącym, którzy są jednocześnie obywatelami, w życie jednej i drugiej społeczności.

Celebration in pedagogy of canon law and Polish law

Summary

Celebration is an inseparable element of human life. The paper aims to answer two following questions: 1) Do the two systems of laws, i.e., canon law and Polish law, educate people regarding the need of celebration, and 2) How do they do that? To answer these questions, appropriate norms from the systems of law are quoted, described and analyzed.

The first part of the article presents the educational tasks of law, in general. Every law, the canon law in particular, tends to influence the life of the society and to change it according to legislator's will and, through this, to instruct and tutor community on how to live and, as a consequence, on how to celebrate. The next part deals with church law and shows the norms ordering when and how Christ's faithful must celebrate. It also describes the sanctions *in forum internum* for not observing such rules. The following part is dedicated to Polish law. First, the law sources of the obligation in question are presented and days of celebration are listed. Then the ways of protecting the possibility of celebration by the addressees of law are described. The article ends with the recapitulation and conclusions.

Summing up, it can be said that the two systems of law, i.e., canon law and Polish law, educate and edify people in regard to celebration.

64 Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis *Gaudium et spes* de Ecclesia in mundo huius temporis, 7.12.1965, AAS, R. 58, 1966, t. 58, nr 15, s. 1025–1115.